Prof. Sakari Melander
17.6.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 98/2026 vp** eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolakia (806/2011) ja eräitä muita lakeja. Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolakiin lisättäisiin säännökset salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä ja osallistuvan tietolähteen käytöstä. Ampuma-aserikos lisättäisiin ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi. Lisäksi vangitsemista koskevia edellytyksiä täsmennettäisiin ja pakkokeinolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksen arvioinnin valtiosääntöoikeudelliset reunaehdot

1. Yleisenä valtiosääntöoikeudellisena lähtökohtana on, että pakkokeinoja koskeva sääntely on tyypillisesti sääntelyä, jolla puututaan yksilön perustuslaissa (731/1999) turvattuihin oikeuksiin, koska pakkokeinoja koskeva sääntely voi herkästi joutua ristiriitaan perusoikeuksien, varsinkin klassisten vapausoikeuksien kanssa (alun perin PeVL 15/1994 vp, s. 1/I; ks. myös PeVL 5/1999 vp, s. 2/I). Pakkokeinojen merkitessä puuttumista yksilön perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin niiden käytön hyväksyttävyyttä on arvioitava sen perusoikeusuudistuksen jälkeen vakiintuneen käsityksen perusteella, jonka mukaan perusoikeuksien rajoittamisen sallittavuutta tulee arvioida paitsi yksittäisiin perusoikeussäännöksiin mahdollisesti sisältyvien lakivarausten kannalta myös

perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti (PeVM 25/1994 vp, s. 4–6). Yleisesti on huomattava, että pakkokeinolain sääntelyssä on kysymys perus- ja ihmisoikeusherkästä sääntelykohteesta, jossa on sovitettava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys (PeVL 98/2022 vp, 1 kohta).

2. Yleisenä lähtökohtana perustuslakivaliokunta on viranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä arvioidessaan myös todennut, että toimivaltuuksia koskeva sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta (PeVL 51/2006 vp, s. 2/I, PeVL 10/2016 vp, s. 3, PeVL 35/2018 vp, s. 3 ja PeVL 36/2018 vp, s. 3).

3. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä pakkokeinoja ja etenkin salaisia pakkokeinoja on suhteellisen kattavasti arvioitu niiden perusoikeuksien kannalta, joihin kajoamista tietty pakkokeino tosiasiallisesti merkitsee (ks. erit. PeVL 5/1999 vp, PeVL 36/2002 vp, PeVL 11/2005 vp, PeVL 66/2010 vp, PeVL 67/2010 vp ja PeVL 32/2013 vp). Tällaista käytäntöä on etenkin pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen osalta, jotka merkitsevät puuttumista perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Merkityksellisiä tässä suhteessa ovat perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentin lakivaraukset, jotka koskevat rikosten selvittämiseksi välttämättömiä kotirauhan piiriin ulottuvia toimia sekä välttämättömiä rajoituksia viestin salaisuuteen rikosten tutkinnassa.

4. Lisäksi eduskunnan perustuslakivaliokunnalla on käsiteltävänä olevan esityksen kannalta merkityksellistä lausuntokäytäntöä muun muassa ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevasta sääntelystä ja sen valtiosääntöoikeudellisesta hyväksyttävyydestä (PeVL 66/2010 vp, s. 10, PeVL 67/2010 vp, s. 4–5, PeVL 32/2013 5–7 ja PeVL 98/2022 vp, 16–20 kohta; ks. myös PeVL 49/2014 vp, s. 5).

Pakkokeinolain uudistaminen

5. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut omiaan kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinenkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia (PeVL 98/2022 vp, 2 kohta).

6. Valiokunta on katsonut, että tällaiset osittaismuutokset ovat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista. Valiokunnan käsityksen mukaan pakkokeinotoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä olisi syytä tehdä kattava selvitys (PeVL 98/2022 vp, 3 kohta).

7. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ei ole kysymys edellä tarkoitetusta pakkokeinotoimivaltuuksia koskevasta kattavasta selvityksestä (ks. myös HE, s. 9). Esityksessä (s. 9) katsotaan, että siinä arvioitujen ja ehdotettujen muutosten ei arvioida olevan sellaisia, jotka olisivat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista vaan kysymys olisi pikemmin pakkokeinoja koskevan sääntelyn kokonaisuuden kannalta kohdennetuista muutoksista.

8. Esityksessä tältä osin esitettyyn ei nähdäkseni voida yhtyä. Käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotetaan huomattavia muutoksia pakkokeinotoimivaltuuksiin, jotka ovat myös periaatteellisesti hyvin merkittäviä. Esityksessä ehdotettavat uudet toimivaltuudet merkitsevät huomattavaa puuttumista yksilön perustuslaissa suojattuihin oikeuksiin. Etenkin ehdotettu salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely merkitsisi syvälle käyvää puuttumista yksilön perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin. Vastaavasti ehdotettu osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva sääntely merkitsee periaatteellisesti huomattavaa muutosehdotusta. Kysymys ei nähdäkseni ole yksinomaan kohdennetuista ja pakkokeinolain toimivaltuuksien kokonaisuuteen vähäisesti vaikuttavista muutoksista. Esityksessä ei nähdäkseni ole esitetty riittäviä perusteita sille, minkä vuoksi eduskunnan perustuslakivaliokunnan selvästi ilmaisemasta kokonaisvaltaista uudistamista koskevasta lähestymistavasta poiketen pakkokeinolakia edelleen uudistetaan toimivaltuuksia asteittain laajentamalla pistemäisesti siten, että kokonaiskuvan saaminen pakkokeinotoimivaltuuksista sekä niiden vaikutuksista vaikeutuu.

9. Kritiikkiä voidaan kohdistaa myös siihen tapaan, jolla muutosten tarpeellisuutta tai välttämättömyyttä esityksessä perustellaan. Esityksessä (esim. s. 24) saatetaan perustella siinä ehdotettuja periaatteellisesti merkittäviä muutoksia viittaamalla yleisluonteisesti siihen, että esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu tilanteita, joissa tietty tutkintatoimivaltuus olisi saattanut olla merkityksellinen. Lisäksi ehdotettua toimivaltuutta saatetaan perustella (HE, s. 52) suhteellisen yleisellä viittauksella rikostorjunnan tehostamiseen. Esityksessä ei kuitenkaan ole vakuuttavasti esitetty, että ehdotetut uudet toimivaltuudet olisivat välttämättömiä siinä merkityksessä, että esimerkiksi vakavia rikoksia olisi jäänyt selvittämättä sanotunlaisten toimivaltuuksien puuttumisen vuoksi. Esityksen sisältämät perustelut ehdotettujen uusien toimivaltuuksien välttämättömyydestä jäävät näin valitettavan yleiselle tasolle ottaen erityisesti huomioon, että uusien toimivaltuuksien perusteiksi vaaditaan perusoikeustarkastelussa erityisen painavia syitä (PeVL 5/1999 vp, s. 5/I).

Vangitsemisen edellytykset

10. Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettujen vangitsemisen edellytysten suhteen esityksessä ensinnäkin ehdotetaan, että vangitsemisen edellytyksistä säädettäisiin sanotun säännöksen 1 momentissa nimenomaisesti, kun voimassa olevan pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentissa vangitsemisen edellytysten osalta viitataan luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin pidättämisen edellytyksiin. Ehdotetussa pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n a–c alakohdassa säädettäisiin karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaarasta vangitsemisen edellytyksinä. Vangitseminen ei voisi enää perustua 5 §:n 1 momentin 1 kohtaa vastaavasti yksinomaan rikoksen vakavuuteen.

11. Tältä osin esityksessä ehdotettua 2 luvun 11 §:n 1 momenttia voidaan pitää perusteltuna. Ensinnäkin on nähdäkseni ratkaisun KKO 2024:20 ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännön (erit. Buzadji v. Moldova [GC], 5.7.2016, 92–102 kohta) vuoksi välttämätöntä

uudistaa sääntelyä niin, että vangitseminen ei voi enää perustua yksinomaan rikoksen vakavuuteen. Toiseksi on vangitsemisen edellytyksiä koskevan sääntelyn selkeyden vuoksi perusteltua, että vangitsemisen edellytyksistä säädetään nimenomaisesti pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentissa eikä viittaamalla luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin pidättämisen edellytyksiin.

12. Esityksessä vangitsemisen edellytyksiä koskevin osin toiseksi ehdotetaan pakkokeinolain 2 luvun 2 luvun 11 §:n 1 momentin 4 kohtaan uutta vangitsemisperustetta. Kohdan mukaan tuomioistuin saisi vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

13. Ei nähdäkseni ole aivan selvää, onko ehdotetulle uudelle vangitsemisperusteelle itsenäistä tarvetta, vaikka esityksessä (esim. s. 110–111) katsotaan, että kysymys on jatkamisvaarasta asiallisesti eroavasta vangitsemisperusteesta ja perustetta olisi mahdollista soveltaa, vaikka tilanteessa ei olisi viitteitä tai konkreettista selvitystä rikollisen toiminnan jatkamisen vaarasta eli ehdotettu uusi peruste tulisi sovellettavaksi myös tilanteissa, joissa rikollisen toiminnan jatkamisen vaaraa ei ole käsillä. Nähdäkseni on kuitenkin suhteellisen vaikea ajatella, että henkilö aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle ilman, että rikollisen toiminnan jatkamisen vaara olisi käsillä. Toisen henkeä, terveyttä tai vapautta vaarantavassa toiminnassa lienee kysymys nimenomaan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvasta rikoksen uhkasta. Tällöin taas lienee kysymys nimenomaan rikollisen toiminnan jatkamisen vaarasta.

14. Lisäksi on huomattava, että EIT:n ratkaisukäytännössä on katsottu, että vangitsemisen perusteet eivät saa olla yleisiä ja abstrakteja, vaan niiden on liityttävä konkreettisesti kysymyksessä olevan asian erityisiin olosuhteisiin ja niitä on käsiteltävä johdonmukaisesti (esim. Buzadji v. Moldova [GC], 5.7.2016, 122 kohta). Turvallisuusuhkaa koskeva vangitsemisperuste muodostuu tässä suhteessa jossain määrin epämääräisemmäksi, jos siinä tarkoitetun turvallisuusuhkan on tosiasiassa ajateltu ilmenevän muutoin kuin konkreettisen tiettyyn henkilöön kohdistuvan rikoksen uhkana.

Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

15. Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 10 lukuun uutta salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevaa sääntelyä. Kysymys olisi uusista salaisista pakkokeinoista.

16. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on katsottu, että pakkokeinojen merkitessä puuttumista yksilön perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin niiden käytön hyväksyttävyyttä on arvioitava sen perusoikeusuudistuksen jälkeen vakiintuneen käsityksen perusteella, jonka mukaan perusoikeuksien rajoittamisen sallittavuutta tulee arvioida paitsi yksittäisiin perusoikeussäännöksiin mahdollisesti sisältyvien lakivarausten kannalta myös perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti (PeVM 25/1994 vp, s. 4–6).

17. Nimenomaisesti kotietsintään liittyen valiokunta on katsonut, että kotietsintävaltuuksia ei tule laajentaa tarpeettomasti eikä ilman perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää syytä

(PeVL 26/2001 vp, s. 5/I). Kun kysymys on ollut kokonaan uusien toimivaltuuksien myöntämisestä viranomaiselle, niiden perusteeksi on valiokunnan lausuntokäytännössä vaadittu erityisen painavia syitä. Valtuuksien muotoilussa on lisäksi huomattava, että ne eivät saa ulottua laajemmalle kuin perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävien syiden vuoksi on välttämätöntä (PeVL 5/1999 vp, s. 5/I).

18. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on antanut merkitystä toimivaltuuden salavihkaiselle luonteelle arvioidessaan toimivaltuuden käytölle asetettuja erityisiä edellytyksiä. Valiokunta on tällöin katsonut, että toimivaltuuden salavihkainen luonne teknisen tarkkailun osalta edellyttää, että teknisen tarkkailun sallittavuudelle tulee asettaa tiukat edellytykset (PeVL 5/1999 vp, s. 4, PeVL 12/1998 vp, s. 5, PeVL 2/1996 vp, s. 3 ja PeVL 8/1994 vp, s. 3).

19. Salaisessa kotietsinnässä olisi 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 a §:n 1 momentin mukaan kysymys rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävästä salaisesta etsinnästä. Salainen kotietsintä voitaisiin toimittaa, jos kotirauhan suojaaman tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä luvun 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Sanotussa lainkohdassa säädetään telekuuntelun perusterikoksista.

20. Esityksessä (s. 23–30) salaista kotietsintää ja muuta ehdotettua salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää perustellaan muun ohessa sillä, että esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu useita tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuneen etsinnän toimittaminen olisi ollut rikoksen selvittämisen kannalta perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä (HE, s. 24). Esityksessä pyritään esittämään esimerkkitilanteita, joissa salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää voitaisiin käyttää. Esityksessä (s. 30) ei kuitenkaan pidetä mahdollisena arvioida, kuinka paljon tapauksia on jäänyt selvittämättä sen vuoksi, että salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevia toimivaltuuksia ei voimassa olevan lain puitteissa ole käytettävissä.

21. Esityksessä esitetyt perusteet salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeville toimivaltuuksille jäävät nähdäkseni jossain määrin yleispiirteisiksi ja jäsentymättömiksi eikä niiden perusteella voida vaikeuksitta vakuuttua tällaisten yksilön perusoikeuksiin hyvin pitkälle puuttuvien toimivaltuuksien välttämättömyydestä tai että ehdotetuille toimivaltuuksille olisi esitettävissä erityisen painavia syitä (PeVL 5/1999 vp, s. 5/I). Merkitystä tässä arviossa tulisi antaa myös salaisen kotietsinnän erityisen salavihkaiselle luonteelle.

22. Salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä niihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä saataisiin 1. lakiehdotuksen 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Salaisen erityisen kotietsinnän käyttäminen edellyttäisi lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Momentissa säädettäisiin sanottujen uusien salaisten pakkokeinojen käytön yleisistä edellytyksistä.

23. Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

24. Esityksessä on katsottu, että ehdotetuista toimivaltuuksista vain salainen erityinen etsintä tulee kytkeä välttämättömyysvaatimukseen. Muiden ehdotettujen toimivaltuuksien osalta on katsottu (HE, s. 32), että ne eivät ole niin tuntuvasti perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia kuin esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 17 §:ssä tarkoitettu asuntokuuntelu, jonka käyttäminen

on pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentissa sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen. Esityksessä (s. 32) todetun mukaisesti salainen kotietsintä ei esimerkiksi asuntokuuntelusta poiketen kohdistuisi kotirauhan suojaamassa paikassa käytäviin luottamuksellisiin keskusteluihin eikä siihen, mitä paikassa tapahtuu ja mitä siellä tehdään.

25. On kuitenkin huomattava, että salaisessa kotietsinnässä olisi kysymys hyvin pitkälle menevästä ja laajasta sekä erityisen salavihkaisesta puuttumisesta perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhaan. Kotietsintä mahdollistaa kotirauhan suojaamassa tilassa olevien kaikkien esineiden ja tavaroiden läpikäynnin, mikä merkitsee näin myös puuttumista asunnon haltijan ja siellä oleskelevien yksityiselämän suojan piiriin ja mahdollistaa pitkälle menevien päätelmien tekemisen asunnossa oleskelevien yksityiselämään kuuluvista seikoista. Kun tällainen toimenpide toteutetaan asunnon haltijan tietämättä, toimivaltuuden perusoikeuksiin puuttuva luonne nähdäkseni selvästi rinnastuu esimerkiksi asuntokuunteluun.

26. Ottaen huomioon, että salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevissa ehdotuksissa on esityksessäkin (s. 73) todetun mukaisesti perustavanlaatuisista muutosehdotuksista ja että kysymys on syvälle kotirauhan suojan piiriin puuttuvista toimivaltuuksista, joilla voi olla merkitystä myös muiden perusoikeuksien kannalta, ehdotettujen toimivaltuuksien käyttö olisi nähdäkseni välttämättä sidottava välttämättömyyttä koskevaan edellytykseen myös salaista kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevin osin.

27. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 a §:n 2 momentin mukaan salainen kotietsintä voitaisiin toteuttaa, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä luvun 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Sanotussa lainkohdassa säädetään telekuuntelun perusterikoksista. Esityksessä (s. 33–36) pyritään perustelemaan rikoslajikohtaisesti, minkä vuoksi salainen kotietsintä on tarpeen telekuuntelun perusterikosten suhteen. Esityksessä tältä osin esitetyt näkökohdat eivät kuitenkaan kaikilta osin ole erityisen vakuuttavia, koska suhteellisen usein salaisen kotietsinnän tarpeellisuutta perustellaan sillä, että muita toimivaltuuksia käyttämällä rikosepäily paljastuisi liian varhain ja epäillyt pyrkisivät tällöin toteuttamaan toimenpiteitä esimerkiksi todistusaineiston hävittämiseksi. Sanottua perustelua voitaisiin lähtökohtaisesti käyttää minkä hyvänsä rikostyypin suhteen eivätkä esityksessä esitetyt perusteet tältä osin näin ole erityisen vakuuttavia. Telekuuntelun perusterikosten piiri on laaja sen kattaessa vakavien rikosten lisäksi useiden suhteellisen tavanomaistenkin rikosten törkeitä tekomuotoja (esim. törkeä petos ja törkeä kiskonta) sekä tiettyjä talousrikoksia tietyin edellytyksin. Perusoikeuksiin huomattavasti puuttuvan sääntelyn oikeasuhtaisuuteen liittyvistä syistä näin laaja salaisen kotietsinnän perusterikosten määrittäminen olisi nähdäkseni arveluttavaa. Ottaen lisäksi huomioon, että salainen kotietsintä perusoikeuksiin puuttuvan luonteensa vuoksi nähdäkseni pikemmin rinnastuu asuntokuunteluun, perusteltua olisi määrittää salaisen kotietsinnän perusterikokset asuntokuuntelun perusterikoksia vastaavasti, sikäli kuin salaista kotietsintää koskevasta toimivaltuudesta säätämistä ylipäänsä pidetään perusteltuna ja välttämättömänä.

28. Vastaavasti voidaan katsoa, että esityksessä (s. 36) ei ole esitetty erityisen pitäviä perusteita 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 f §:ssä tarkoitetun salaisen paikanetsinnän perusterikosten määrittämiselle 10 luvun 16 §:ssä säädetyn paikanetsinnän perusterikoksia vastaavasti. Esityksessä (s. 36) katsotaan, että salainen paikanetsintä olisi suhteellisuusperiaate huomioon ottaen merkityksellinen tutkintakeino sanottujen rikosten tutkinnassa. Esityksessä ei kuitenkaan ole perusteellisesti arvioitu, olisiko salainen paikanetsintä oikeasuhtaisuusvaatimuksen edellyttämällä tavalla välttämätön tutkintakeino sanottujen rikosten tutkinnassa.

29. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 a §:n 2 momentin mukaan salainen kotietsintä voitaisiin toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Tätä ehdotetun salaisen kotietsinnän erityistä edellytystä ei tarkemmin käsitellä ehdotetun säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa. Ehdotettu sääntely vaikuttaa tältä osin suhteellisen väljältä, koska edellytys on kytketty rikoksen selvittämiseksi tarpeelliseen esineeseen, omaisuuteen, asiakirjaan, tietoon tai seikkaan. Lienee ajateltavissa, että esimerkiksi varsin monenlainen esine, tieto tai seikka voi olla rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen. Ehdotettua sääntelyä olisi tässä suhteessa syytä täsmentää, esimerkiksi siten, että esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan tulisi olla rikoksen selvittämiseksi välttämätön. Vastaavasti olisi arvioitava 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 b §:n 2 momenttia ja 26 f §:n 3 momenttia.

30. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 a §:n 2 momentissa ei myöskään aseteta minkäänlaisia edellytyksiä sille, minkälaisesta esineestä, omaisuudesta, asiakirjasta, tiedosta tai seikasta säännöksessä on kysymys. Kotietsintää koskevassa pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ssä sen sijaan säädetään, että yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja, vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 a §:n suhteen epäselväksi jää, minkä vuoksi siinä säädetään esineestä, omaisuudesta, asiakirjasta, tiedosta tai seikasta väljemmin kuin pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ssä ja mikä on näiden kahden säännöksen välinen suhde. Vastaavasti olisi arvioitava 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 b §:n 2 momenttia ja 26 f §:n 3 momenttia.

31. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 g §:ssä säädettäisiin salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättämisestä. Säännöksen 2 momentissa lueteltaisiin ne seikat, jotka tulisi riittävällä tavalla yksilöidä etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä.

32. Ehdotetun momentin 6 kohdan mukaan etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi riittävällä tarkkuudella yksilöitävä mahdollisuuksien mukaan se, mitä etsinnällä pyritään löytämään. Ehdotettu sääntely on tältä osin huomattavan väljää eikä sitä perustella esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa. Koko momentin osalta olisi perusteltua täsmentää ilmaisua ”riittävällä tarkkuudella” ja 6 kohdan osalta ilmaisua ”mahdollisuuksien mukaan”.

33. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 b §:ssä säädettäisiin salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu salainen erityinen kotietsintä voitaisiin toimittaa esimerkiksi virkahenkilön työhuoneessa, lääkärin vastaanottotiloissa, asianajotoimistossa, toimittajan asunnossa, lehtien ja kirjojen toimitusten ja kustantamojen toimitiloissa ja niiden palveluksessa olevien henkilöiden asunnoissa. Ehdotetun toimivaltuuden käyttäminen olisi sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen.

34. Esityksessä (s. 47) salaista kotietsintää koskevan sääntelyn ulottamista koskemaan myös erityisen kotietsinnän perustellaan ennen muuta sillä, että järjestäytyneen rikollisuuden ammattimaisina avustajina toimii muun muassa kirjanpitäjiä, juristeja ja konsultteja. Ottaen huomioon erityiseen kotietsintään liittyvät salassapitovelvollisuudet ja -oikeudet ja se, että sääntely on tältä osin merkityksellistä myös esimerkiksi perustuslain 12 §:ssä tarkoitetun sananvapauden sekä

asianajosalaisuuden kannalta, ehdotetulle sääntelylle tulisi olla esitettävissä erityisen painavia perusteita, jotka puoltaisivat salaista erityistä kotietsintää koskevan sääntelyn välttämättömyyttä. Tällaisia perusteita esityksessä ei nähdäkseni ole esitetty.

35. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 c §:n 2 momentin mukaan etsintävaltuutetun olisi oltava läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa. Ehdotettu sääntely poikkeaisi tältä osin erityistä kotietsintää koskevasta sääntelystä. Pakkokeinolain 8 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan etsintävaltuutetun on oltava läsnä erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista.

36. Esityksen sisältämien säännöskohtaisten perustelujen (s. 117) mukaan etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään olisi ehdotonta ja etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään olisi salaisen erityisen kotietsinnän ehdoton edellytys. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 26 c §:n 2 momentin viimeisen virkkeen sanamuodosta voi kuitenkin saada käsityksen, jonka mukaan etsintävaltuutetun olisi oltava läsnä erityistä kotietsintää suoritettaessa vain, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa ja että etsintä olisi tästä huolimatta mahdollista toteuttaa, jos etsintävaltuutetun läsnäoloa etsinnässä ei turvallisuussyistä olisi mahdollista toteuttaa. Sääntelyä olisi syytä täsmentää niin, että siitä myös sanonnallisesti käy selvästi ilmi, että etsintävaltuutetun läsnäolo salaisessa erityisessä kotietsinnässä on tällaisen kotietsinnän suorittamisen ehdoton edellytys.

Osallistuvan tietolähteen käyttö

37. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 40 a §:ssä säädettäisiin osallistuvasta tietolähteestä. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan yksittäistapauksessa osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saisi hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa muilla edellä mainittuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutustakin, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle ja avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

38. Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevaa sääntelyä perustellaan (HE, s. 52–53) ennen muuta toimintaympäristön sekä rikosten luonteen että niiden toteuttamistapojen merkittävällä muuttumisella samoin kuin vakavan rikollisuuden toimintamallien muuttumisella. Lisäksi ehdotettu sääntely liittyy tietolähteen rikosoikeudellisen vastuun vähentämiseen tilanteessa, jossa tietolähde ilman toimivaltaisen viranomaisen myötävaikutusta olisi ajautunut tilanteeseen, jossa hänen on osallistuttava rikoksen tekemiseen joko oman turvallisuutensa vuoksi tai paljastumisen estämiseksi. Tältä osin ehdotetulla säännöksellä katsotaan olevan erittäin painavat rikosten selvittämiseen ja tietolähteen perusoikeuksien turvaamiseen liittyvät syyt (HE, s. 145).

39. Esityksessä esitetyt perusteet osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevalle sääntelylle jäävät valitettavan yleisluonteisiksi eikä niiden perusteella voi vaikeuksitta vakuuttua siitä, että tämänlainen periaatteellisesti hyvin merkittävä ja ongelmallinen sääntely olisi perusteltua ja välttämätöntä. Vaikka voi olla, että tietolähteet välttävät vähäistäkin osallistumista rikolliseen toimintaan paljastumisen vuoksi, ehdotettu sääntely muodostuu tavoitteiltaan ja muotoilultaan ongelmalliseksi, koska kysymys vaikuttaa olevan tosiasiallisesti sääntelystä, joka mahdollistaa tai jonka tarkoituksena on mahdollistaa osallistuvan tietolähteen vastuuvapaus muuten rikosoikeudellisesti arvioitavasta teosta (HE, s. 127).

40. Esityksessä (s. 62–64) lienee ajateltu niin, että jos osallistuvaa tietolähdettä koskevassa toiminnassa toimitaan 1. lakiehdotuksen 10 luvun 40 a §:n sallimin tavoin, osallistuva tietolähde ei olisi toimistaan rikosoikeudellisessa vastuussa, vaikka hänen toimintansa muutoin täyttäisi tietyn rikoksen tunnusmerkistön. Jos taas tietolähde toimisi toisin kuin hänet on ohjeistettu tekemään, hän olisi rikosoikeudellisessa vastuussa toimistaan (HE, s. 63).

41. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on poliisin epäsovinnaisia toimivaltuuksia arvioidessaan katsonut, että hallinnon lainalaisuuden periaate merkitsee muun ohella sitä, että julkiselle viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä (PeVL 66/2010 vp, s. 9 ja PeVL 5/1999 vp, s. 5/I). Nyt ehdotetun sääntelyn suhteen arviointiasetelma on jossain määrin toinen, koska mahdollinen rikoksen tekeminen ei olisi viranomaisen tekemää, vaan kysymys olisi tietolähteen mahdollisesti tekemästä rikoksesta, joskin tällainen rikoksen tunnusmerkistön täyttävä toimi kuitenkin tehtäisiin viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa ja perustuen ennalta toteutettuun suunnitelmaan. Kysymys olisi kuitenkin sääntelystä, jossa viranomaisella olisi toimivalta suunnitella ja ohjata toimintaa, jossa viranomaisen käyttämä tietolähde toteuttaisi toimia, jotka muutoin olisivat rikosoikeudellisesti sanktioituja. Tällaista sääntelyä on nähdäkseni edellä todettua vastaavasti arvioitava perustuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun hallinnon lainalaisuuden periaatteen kannalta, jolloin ehdotetun sääntelyn tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

42. 1. lakiehdotuksen 10 luvun 40 a §:n 1 momentin mukaan osallistuva tietolähde saisi 1) hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, 3) hoitaa taloudellisia asioita taikka 4) avustaa muilla edellä mainittuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

43. Ehdotettu sääntely muodostuu avoimeksi ja epätäsmälliseksi ensinnäkin suhteessa siihen, minkälaisia toimenpiteitä osallistuva tietolähde saisi tehdä. Toisin kuin peitetoimintaa koskevan rikoksentekokiellon (pakkokeinolain 10 luvun 28 §) suhteen, sääntelyssä ei viitattaisi tiettyihin rangaistavaksi säädettyihin tekoihin vaan yleisesti määriteltyihin toimiin ja tekoihin, jotka voisivat tulla arvioitaviksi usean rikossäännöksen perusteella taikka avunanto- tai osallisuusvastuun perusteella. Lisäksi 1. lakiehdotuksen 10 luvun 40 a §:n 1 momentin 4 kohta sisältää avoimen kohdan, joka mahdollistaa säännöksessä tarkoitettujen toimien ulottamisen arveluttavan laajalle. Koska kysymys lähtökohtaisesti on sääntelystä, jossa viranomaisaloitteiseen toimintaan liittyen sallittaisiin muutoin rangaistavaksi säädetyt teot, sääntely olisi nähdäkseni muotoiltava siten, että sen soveltamisala olisi selvästi määriteltävissä. Sääntelyä olisi tässä suhteessa välttämättä täsmennettävä.

44. Toiseksi ehdotettu sääntely muodostuu epäselväksi suhteessa siihen, millä tavoin ehdotettu sääntely mahdollisesti vapauttaa tietolähteen rikosoikeudellisesta vastuusta. Sääntelyä ei ole eikä olisi voitukaan muotoilla toimivaltuussääntelyn muotoon, koska osallistuva tietolähde ei ole viranomainen, jolle voitaisiin laissa antaa toimivaltuuksia. Toisaalta sääntelyä ei ole muotoiltu myöskään vastuuvapausperusteen muotoon. Ehdotetun sääntelyn perusteella epäselväksi näin jää, miten ja missä vaiheessa osallistuva tietolähde voisi 1. lakiehdotuksen 10 luvun 40 a §:n perusteella vapautua rikosoikeudellisesta vastuusta.

45. Kolmanneksi ehdotettu sääntely muodostuu epäselväksi suhteessa siihen, että osallistuvan tietolähteen avustustoimen tulisi liittyä rikollisryhmään, rikollisjoukkoon, rikollisverkostoon tai muuhun näihin verrattavissa olevaan rikoksen toteuttamiseksi muodostettuun henkilöiden yhteenliittymään. Epäselväksi jää, mitä edellä mainituilla käsitteillä tarkoitetaan. Järjestäytynyt rikollisryhmä määritellään rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa ja rikollisjoukko sanotun säännöksen 3 momentissa, mutta ehdotetussa säännöksessä tarkoitetun rikollisverkoston tai muun yhteenliittymän määritelmät jäävät epäselviksi samoin kuin säännöksessä tarkoitettujen käsitteiden keskinäissuhteet.

46. Kokonaisuutena arvioiden ehdotettu sääntely muodostuu nähdäkseni hyvin ongelmalliseksi, koska se mahdollistaa tietolähteen rikosoikeudellisen vastuuvapauden väljästi määritellyn ja osin myös avoimeksi jäävän säännöksen perusteella tavalla, jossa ei ainakaan sanonnallisesti ole kysymys rikosoikeudellista vastuuvapausperustetta koskevasta sääntelystä. Samalla ehdotettu sääntely muodostuu jännitteiseksi suhteessa poliisilain (872/2011) poliisin tehtäviä koskevan 1 §:n kanssa, koska polisiin tehtäviin sanotun säännöksen perusteella kuuluu muun muassa rikosten ennalta estäminen. Ei voida nähdäkseni ajatella, että tiettyjen rikosten tekeminen muun kuin esimerkiksi peitetoimintaa laissa säädetyn toimivaltasäännöksen nojalla toteuttava poliisin toimesta sallitaan sen vuoksi, että kysymys on tietyn oletettavasti vakavampana pidetyn rikoksen selvittämisestä. Ehdotettu sääntely muodostuu näin nähdäkseni periaatteellisesti ja muutenkin siinä määrin ongelmalliseksi, että sen säätämiselle ei ole esitettävissä asianmukaisia perusteita.

47. Jos ehdotettu sääntely kuitenkin katsotaan perustelluksi säätää, sääntelyn merkittävä täsmentäminen edellä todetuissa suhteissa olisi nähdäkseni täysin välttämätöntä. Ehdotettua sääntelyä tulisi oikeasuhtaisuuteen liittyvistä syistä muuttaa myös siten, että osallistuvan tietolähteen käyttö olisi mahdollista vain vakavien rikosten tutkinnassa. Lisäksi olisi perusteellisesti arvioitava, tulisiko osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen saattaa tuomioistuimen ratkaisutoimivaltaan kuuluvaksi asiaksi. Tälle olisi esitettävissä painavat toimivaltuuden erityiseen epäsovinnaisuuteen liittyvät perusteet ottaen myös huomioon, että perustuslakivaliokunta on pitänyt perusteltuna, että peitetoimintaa ja valeostoa koskeva ratkaisutoimivalta osoitettaisiin tuomioistuimelle (PeVL 36/2018 vp, s. 22, PeVL 35/2018 vp, s. 19 ja PeVL 66/2010 vp, s. 9/II).

Ylimääräisen tiedon käyttö

48. Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 10 luvun 56 §:n 2 momentin mukaan ylimääräisen tiedon käyttö olisi jatkossa mahdollista ampuma-aserikoksen selvittämisessä.

49. Ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely pakkokeinolaissa on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 66/2010 vp, s. 10, PeVL 32/2013 vp, s. 5—7). Valiokunta on tarkastellut sääntelyä perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden

kannalta. Valiokunnan mukaan on selvää, että kaikki sinänsä laillisella salaisella pakkokeinolla saatu ylimääräinen tieto ei voi olla rajoituksetta käytettävissä minkä tahansa rikoksen selvittämiseen. Luottamuksellisen viestin salaisuutta turvaavan säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojata luottamukselliseksi tarkoitetun viestin sisältö ulkopuolisilta. Viestin sisältö ei menetä perustuslain suojaa pelkästään sen perusteella, että esimerkiksi telekuuntelun avulla on saatu tieto siitä. Perustuslain 10 §:n sääntely rajoittaa viestin sisällön käyttöä tämän jälkeenkin. Tämä on olennaista myös sen vuoksi, että salaisen pakkokeinon kohteeksi voi joutua kuuntelun varsinaisen kohteen lisäksi myös ulkopuolinen henkilö. Lisäksi on valiokunnan mukaan huomattava, että ylimääräisen tiedon käytön salliminen muiden vakavuusasteeltaan vähäisempien rikosten kuin kunkin telepakkokeinon perusterikosten selvittämiseen merkitsee eräänlaista välillistä telepakkokeinon käytön rajoittamisen väljennystä (PeVL 98/2022 vp, 17 kohta ja PeVL 32/2013 vp, s. 6/II).

50. Perustuslakivaliokunnan mukaan estettä ei ole ollut sille, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I).

51. Perustuslakivaliokunta on näin suhtautunut pidättyvästi ylimääräisen tiedon käytön sallimiseen sellaisten rikosten selvittämisessä, joista säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kolme vuotta vankeutta. Valiokunnan lausuntokäytännön valossa lievemmin rangaistavien rikosten ottaminen pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n sääntelyn piiriin on siten ollut poikkeuksellista. Valiokunta ei ole pitänyt ongelmattomana sääntelyä, joka olisi merkinnyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista sellaisten rikosten selvittämisessä, joista käytännössä useimmiten seuraa vain sakkorangaistus (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I). Ylimääräisen tiedon käytön perusterikosluetteloa viimeksi vuonna 2022 laajennettaessa valiokunta katsoi edellä esitettyihin näkökohtiin viitaten, että esimerkiksi huumausainerikosta koskevan säännöksen lisääminen perusterikosluetteloon ei ollut perustuslain 10 §:n kannalta asianmukaista (PeVL 98/2022 vp, 19–20 kohta).

52. Rikoslain 41 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta ampuma-aserikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Ampuma-aserikosta koskeva tunnusmerkistö kattaa moitittavuudeltaan eriasteisia tekoja. Ampuma-aserikoksena rangaistavaa on muun muassa ampuma-aselaissa säädetyn pakkausmerkintää koskevan velvollisuuden laiminlyönti tai kaasusumuttimen lainaaminen henkilölle, jolla ei ole oikeutta sellaisen hallussapitoon. Eduskunnan lakivaliokunta katsoikin pakkokeinolakia vuonna 2022 uudistettaessa, että ampuma-aserikos ei vakavuudeltaan ainakaan kaikilta osin rinnastu pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentissa mainittuihin rikoksiin ja että epäselvää on, täyttääkö ampuma-aserikos kaikilta osin perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista (LaVM 30/2022 vp, s. 17).

53. Käsiteltävänä olevassa esityksessä (s. 153) katsotaan, että vaikka ampuma-aserikos kattaa monenlaisia tekoja, se vastaa moitittavuudeltaan esimerkiksi huumausainerikosta, joka myös kattaa moitittavuudeltaan monenlaisia tekoja ja jonka selvittämisessä ylimääräisen tiedon käyttö on mahdollista.

54. Nähdäkseni on selvää, että ampuma-aserikosta koskeva säännös ei nykymuodossaan täytä niitä perustuslain 10 §:n 4 momentista johtuvia edellytyksiä, joita eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä ylimääräisen tiedon käyttöä koskeville perusterikoksille on asetettu. Ampuma-aserikosta koskeva säännös kattaa moitittavuudeltaan hyvin eriasteisia ja osin hyvin lieviä tekoja, joita ei voi pitää yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavina tekoina. Ampuma-aserikoksesta tuomitaan verraten usein sakkorangaistus tai ehdollista vankeutta. Jos ampuma-aserikoksesta on tuomittu ehdottomaan vankeuteen, vankeusrangaistuksen kesto on ollut suhteellisen lyhyt, enimmillään 3,4 kuukautta (HE 204/2024 vp, s. 21). Lisäksi on huomattava, että EU:ssa valmistellaan parhaillaan direktiiviä ampuma-aseiden kaupan ja muiden ampuma-aseisiin liittyvien rikosten torjumisesta. Sanottu direktiiviehdotus sisältää muun muassa valmistelunluonteisia digitaalisia teknisiä suunnittelutiedostoja koskevia kriminalisointivelvoitteita, jotka oletettavasti tulisivat vaikuttamaan rikoslain 41 luvun 1 §:ssä tarkoitetun ampuma-aserikosta koskevan säännöksen rangaistavan käyttäytymisen alaan sitä entisestään laajentaen (ks. myös LaVL 2/2026 vp, s. 6). Ylimääräisen tiedon käytön mahdollistaminen esityksessä ehdotetuin tavoin ampuma-aserikoksen tutkinnassa vaikuttaa näin olevan myös ennenaikaista suhteessa siihen, että ampuma-aserikosta koskevan säännöksen rangaistavan käyttäytymisen ala saattaa tulevaisuudessa entisestään laajentua ja ehdotetulla ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamisella saattaisi näin olla yllättäviä seurannaisvaikutuksia.

55. Kokonaisuutena arvioiden esityksessä ei nähdäkseni ole esitetty riittäviä perusteita sille, että ampuma-aserikos sellaisena kuin siitä säädetään voimassa olevassa rikoslain 41 luvun 1 §:ssä olisi perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantava rikos.

Helsingissä 17.6.2026

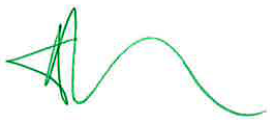

Sakari Melander
rikosoikeuden professori